

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 15 września 1999 r., I KZP 26/99,
OSNKW 1999, poz. 69

Krąg pokrzywdzonych w rozumieniu art. 49 § 1 KPK ograniczony jest zespołem znamion czynu będącego przedmiotem postępowania oraz czynów współukaranych.

Uzasadnienie

(...)

Wyrokiem Sądu Rejonowego w R. z dnia 9 marca 1999 r., sygn. akt 1129/98, Bogdan G. uznany został za winnego przestępstwa z art. 177 § 1 kk i art. 157 § 1 kk w zw. z art. 11 § 2 kk. W wypadku drogowym, za którego spowodowanie skazany został Bogdan G., Lidia J. doznała obrażeń ciała naruszających czynności narządu ciała na okres powyżej 7 dni, natomiast jej małoletni syn Paweł H. doznał obrażeń, które naruszyły czynności narządów ciała na okres nie przekraczający 7 dni.

Przedstawiciel ustawowy Pawła H., pouczony o przysługujących małoletniemu prawach pokrzywdzonego oświadczył na rozprawie głównej, przed rozpoczęciem przewodu sądowego, że będzie działał w charakterze oskarżyciela posiłkowego.

Wyrok Sądu Rejonowego zaskarżony został przez oskarżyciela publicznego, a także przez oskarżyciela posiłkowego. Rozpoznając apelację, Sąd Okręgowy w Rzeszowie uznał, że w sprawie wyłoniło się zagadnienie prawne wymagające zasadniczej wykładni ustawy i w trybie art. 441 § 1 kpk przedstawił je do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 49 § 1 kpk pokrzywdzonym jest osoba fizyczna lub prawna, której dobro prawne zostało bezpośrednio naruszone lub zagrożone przez przestępstwo. Na tle tego przepisu zarysowały się kontrowersje co do pojemności zawartej w nim definicji. Literalna jego wykładnia prowadzi do wniosku, że możliwe jest zarówno przyjęcie, że pokrzywdzonym jest ten, czyje (jakikolwiek) dobro prawne zostało naruszone lub zagrożone w wyniku zdarzenia, które jest przestępstwem (definicja czysto procesowa), jak i przyjęcie, że pojemność definicji pokrzywdzonego wyznaczona jest przez znamiona przestępstwa, w wyniku którego doszło do naruszenia lub zagrożenia jego dobra prawnego (definicja materialna). Rozstrzygnięcie tego zagadnienia ma bezpośrednie znaczenie dla sprawy rozpoznawanej przez Sąd Okręgowy w Rzeszowie, albowiem w przypadku przyjęcia definicji materialnej Paweł H. nie jest pokrzywdzonym w rozumieniu art. 49 § 1 kpk, podczas gdy przyjęcie definicji procesowej prowadzi do wręcz przeciwnego wniosku.

Sąd Najwyższy doszedł do przekonania, że przepis art. 49 § 1 kpk powinien być interpretowany wąsko, a zatem pojęcie pokrzywdzonego relatywizuje się jedynie do zespołu znamion przestępstwa będącego przedmiotem postępowania. Nie ma przy tym decydującego znaczenia to, czy fakt pokrzywdzenia konkretnej osoby fizycznej lub prawnej został uzewnętrzniiony w opisie czynu zarzucanego sprawcy, a niekiedy nawet w przyjętej kwalifikacji prawnej. Nie może mieć przy tym znaczenia to, czy dobro prawne naruszone lub zagrożone przez przestępstwo jest głównym, czy też ubocznym

przedmiotem ochrony na tle konkretnej normy prawnej. Pokrzywdzonym może być również taka osoba, której dobro prawne zostało naruszone lub zagrożone przez czyn stanowiący element przestępstwa ciągłego lub czyn współukarany (tak Sąd Najwyższy w uchwale połączonych Izb Karnej i Wojskowej z dnia 26 listopada 1976 r., VI KZP 11/75, OSNKW 1977 z. 1-2, poz. 1). Nie jest zaś w rozumieniu art. 49 § 1 kpk pokrzywdzonym ten, czyje dobro, choćby było dobrem prawnie chronionym, zostało zagrożone lub naruszone przez czyn, który jest przestępstwem, co jednak nie należy do jego ustawowych znamion. Takie też stanowisko powszechnie przyjmowane było w piśmiennictwie na tle interpretacji identycznie brzmiącego art. 40 § 1 kpk z 1969 r. (...).

Zajęcie odmiennego stanowiska prowadziłyby do nadmiernego "rozmycia" pojęcia zdefiniowanego w art. 49 § 1 kpk. W szczególności niemal nieograniczony krąg podmiotów mógłby powoływać się na to, iż ich dobra prawnie chronione zostały nawet tylko zagrożone przez czyn będący przestępstwem. Przyjęcie wąskiej, materialnej definicji pokrzywdzonego pozwala natomiast na racjonalne ograniczenie tego kręgu do osób, których dobra prawnie zostały zagrożone w wyniku przestępstw, które skonstruowane zostały jako przestępstwa z narażenia oraz do przestępstw popełnionych w innych formach stadialnych i zjawiskowych niż dokonanie. Dzięki takiemu ograniczeniu usunięta zostaje sfera uznaniowości organów procesowych, które mogłyby niemalże dowolnie kształtować krąg podmiotów, którym zdaniem tych organów - przysługują uprawnienia pokrzywdzonych w rozumieniu art. 49 § 1 kpk.

Zagadnienie prawne przedstawione do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu zostało sformułowane na tle realiów sprawy rozpoznawanej przez Sąd Rejonowy i odnosi się wyłącznie do kręgu osób pokrzywdzonych przestępstwem kwalifikowanym z art. 177 § 1 i 2 kk. Pomimo to Sąd Najwyższy zdecydował o udzieleniu odpowiedzi "abstrakcyjnej", akcentującej kryterium określania kręgu pokrzywdzonych niezależnie od tego, jakiego przestępstwa dotyczy postępowanie. Tylko bowiem takie ujęcie rozpoznawanej kwestii pozwala odwołać się do argumentów ogólnych i nie ogranicza uzasadnienia prezentowanego stanowiska do argumentów odnoszących się do przestępstwa z art. 177 kk.

W sprawie zawisłej przed Sądem Okręgowym zastosowanie wskazanego kryterium oznacza, że osoba, która w wypadku w ruchu lądowym doznała obrażeń ciała powodujących naruszenie czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia trwający nie dłużej niż 7 dni albo jej mienie zostało uszkodzone - w następstwie którego inna osoba odniosła obrażenia ciała powodujące naruszenie czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia trwający dłużej niż 7 dni - nie jest pokrzywdzonym w rozumieniu art. 49 § 1 kpk. (...)

W zakresie normy art. 49 § 1 KPK za pokrzywdzonego uznaje się m.in. osobę fizyczną, której dobro prawne zostało bezpośrednio naruszone lub zagrożone przez przestępstwo. Przytaczana definicja ma charakter materialnoprawny. (...) W postępowaniu dotyczącym określonego w przepisie art. 233 § 1 KK czynu brak jest pokrzywdzonego (w rozumieniu art. 49 § 1 KPK), a w konsekwencji nie ma również osoby, która na podstawie art. 53 KPK mogłaby działać w sprawie w charakterze oskarżyciela posiłkowego (...).

Uzasadnienie

Wyrokiem Sądu Rejonowego w L. z dnia 9 sierpnia 2018 r., sygn. akt II K (...) na podstawie art. 17 § 1 pkt 3 KPK postępowanie karne wobec K. K. o popełnienie czynu z art. 233 § 1 KK umorzono z uwagi na znikomy stopień społecznej szkodliwości czynu. Po rozpoznaniu apelacji wniesionych przez prokuratora, W. Z. - K. i jej pełnomocnika, wyrokiem z dnia 6 grudnia 2018 r. Sąd Okręgowy w Z., w sprawie sygn. akt IV Ka (...) zaskarżony wyrok zmienił w ten sposób, że uniewinnił oskarżoną od popełnienia zarzucanego jej czynu.

Kasację na niekorzyść oskarżonej wywiódł pełnomocnik W. Z. - K. podnosząc zarzut „rażącego naruszenia prawa procesowego, które miało istotny wpływ na treść zaskarżonego orzeczenia skutkującego bezzasadnym uniewinnieniem oskarżonej K. K. od popełnienia zarzucanego jej czynu z art. 233 § 1 KK, mianowicie obrazę przepisów art. 433 § 2 KPK oraz art. 457 § 3 KPK skutkującą nieprawidłowym rozpoznaniem wszystkich zarzutów apelacji, złożonej na niekorzyść oskarżonej, dodatkowo w sytuacji gdy sama oskarżona nie kwestionowała wyroku Sądu I instancji uznającego jej bezsporną winę w zakresie zarzucanego czynu przy jednoczesnym uznaniu tego czynu za znikomo szkodliwy społecznie poprzez dokonanie nieprawidłowej oceny prawno - karnej zachowań oskarżonej i wynikłe z tego zaniechanie prawidłowego rozpoznania zarzutu głównego apelacji pełnomocnika oskarżycielki posiłkowej jak i oskarżyciela publicznego do czego Sąd był zobowiązany w myśl art. 433 § 2 KPK i art. 457 KPK”.

W oparciu o ten zarzut pełnomocnik wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania do sądu I instancji.

Kasacja ta została przez Prezesa Sądu Okręgowego w L. przyjęta i przedstawiona do rozpoznania Sądowi Najwyższemu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Kasacja pełnomocnika W. Z. - K. została wniesiona przez podmiot nieuprawniony (...). W dotychczasowym postępowaniu toczącym się przed sądami obu instancji W. Z. - K. miała status strony, biorąc udział w postępowaniu w charakterze oskarżyciela posiłkowego. Powodem decyzji sądów o przyznaniu ww. statusu strony było zapewne przyjęcie, że bezpośrednim następstwem czynu z art. 233 § 1 KK jest pokrzywdzenie konkretnej osoby fizycznej, w tym wypadku W. Z. - K.. Już w akcie oskarżenia taki status przyznano W. Z. - K. (...). W wyroku z dnia 9 sierpnia 2018 r. Sąd Rejonowy w

L. nie dokonał modyfikacji opisu czynu ani jego kwalifikacji, umarzając postępowanie na podstawie art. 17 § 1 pkt 3 KPK w zw. z art. 1 § 2 KK (k. 519), a sąd II instancji zmienił zaskarżony wyrok i uniewinnił oskarżoną.

Po wniesieniu kasacji upoważniony sędzia tę kasację w sądzie II instancji przyjął (...). Nie oznacza to wszakże, że decyzja o przyjęciu kasacji jest wiążąca dla sądu kasacyjnego. (...)

Dobrem prawnym chronionym przez przepis art. 233 § 1 KK (a tylko taki został przywołany w akcie oskarżenia i wyroku sądu I instancji) jest prawidłowe funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości, czyli dobro o charakterze ogólnym, a nie indywidualnym. Tymczasem, w zakresie normy art. 49 § 1 KPK za pokrzywdzonego uznaje się m.in. osobę fizyczną, której dobro prawne zostało bezpośrednio naruszone lub zagrożone przez przestępstwo. Ugruntowany jest przy tym pogląd, że przytaczana definicja ma charakter materialnoprawny. Oznacza to, że fakt naruszenia lub zagrożenia w wyniku przestępstwa, dobra prawnego konkretnej osoby należy odnosić do zespołu znamion przestępstwa (czynu współukaranego) będącego przedmiotem postępowania, wyznaczających (główny lub uboczny) przedmiot ochrony normą prawną, która została naruszona (...). Przepis art. 49 § 1 KPK stanowi przy tym, że wskazana relacja musi mieć charakter bezpośredni, z czego wynika, iż do kręgu pokrzywdzonych należy tylko ta osoba, której dobro prawne zostało działaniem przestępnym naruszone lub zagrożone wprost, a nie za pośrednictwem godzenia w inne dobro. Powyższe powoduje, że w postępowaniu dotyczącym określonego w przepisie art. 233 § 1 KK czynu brak jest pokrzywdzonego (w rozumieniu art. 49 § 1 KPK), a w konsekwencji nie ma również osoby, która na podstawie art. 53 KPK mogłaby działać w sprawie w charakterze oskarżyciela posiłkowego, korzystającego ze statusu strony uprawnionej do wnoszenia zwykłych środków odwoławczych (art. 425 § 1 KPK) oraz nadzwyczajnych środków zaskarżenia, w tym kasacji (...).